

СТАРЕЕНЕ, СМЪРТНОСТ И КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ

Население, Том 37, Книжка 2, 2019, 317-361

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

ОЦЕНКА НА ПОТРЕБНОСТИТЕ ОТ ДЪЛГОСРОЧНАТА ГРИЖА В БЪЛГАРИЯ – МЕТОДОЛОГИЧНИ ПРОБЛЕМИ ПРИ ДЕФИНИРАНЕ И ИЗБОР НА КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ

Стоянка ЧЕРКЕЗОВА

*Институт за изследване на населението и човека при БАН,
Департамент Демография*

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6

✉ mateva_s@abv.bg, stoyanka.cherkezova@iphs.eu

Резюме: *В изследването е аргументирана необходимостта от развитие на дългосрочни грижи в България, вкл. от развитие на публичните услуги въз основа на анализ на демографската ситуация в страната и необходимите социални трансформации. В ситуация на силно остаряло население, увеличаване на броя на най-старите хора и на самотните стари хора, при специфичната възрастова структура на миграционните потоци, при свитата работната сила и необходимостта от повишаване на заетостта компенсаторната роля на публичните политики, които да подпомагат хората в нужда от дългосрочна грижа и техните семейства е критична.*

Предлагам методологично обоснован избор на дефиниция за дългосрочна грижа, критерии и показатели, въз основа на които да се направи оценка на потребностите. Направената оценка на потребностите и на покритието на социални и здравни услуги показва, че според микса от различни видове дългосрочна грижа в България, тя попада в групата страни в Европа с най-слабо развити публични услуги в тази област. Представените оценки биха могли да подпомогнат планирането на политиките по дългосрочната грижа в България.

Ключови думи: остаряване на населението; дългосрочна грижа; увреждане; ограничение при извършване на ежедневните дейности; критерии и показатели за оценка на потребностите от и покритието на дългосрочните грижи.

Благодарности

Настоящата публикация е осъществена благодарение на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ на ИИНЧ-БАН.

Статията да се цитира по следния начин:

Черкезова, С. (2019). Оценка на потребностите от дългосрочната грижа в България – методологични проблеми при дефиниране и избор на критерии и показатели. *Население*, Том 37, Кн. 2, 317-361. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© С. Черкезова, 2019

Статията е постъпила през м. февруари 2019

Приета за публикуване през м. април 2019

Публикувана онлайн през м. юли 2019

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

AGEING, MORTALITY AND QUALITY OF LIFE

Nasselenie Review, Volume 37, Number 2, 2019, 317-361
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

LONG-TERM CARE NEEDS ESTIMATION IN BULGARIA. METHODOLOGICAL PROBLEMS – LTC DEFINITION, CHOICE OF CRITERIA AND INDICATORS

Stoyanka CHERKEZOVA

Institute for Population and Human Studies – Bulgarian Academy of Sciences, Department of Demography

BULGARIA, Sofia 1113, Akad. G. Bonchev St, bl. 6

✉ mateva_s@abv.bg, stoyanka.cherkezova@iphs.eu

Abstract: *The study evidences the need to develop long-term care in Bulgaria on the basis of analysis of the demographic situation in the country and the necessary social transformations. The compensatory role of public policies supporting people who need long-term care and their families is crucial in the context of extremely aged population, increased and increasing proportion of the oldest people, and lonely old people, specific structure of migration flows, workforce reduction and the necessity of higher employment.*

I propose a methodologically grounded choice of long-term care definition, criteria and indicators for LTC needs estimation. The assessment of the needs and the coverage of social and health services shows that Bulgaria belongs to the group of countries in Europe with the least developed public services in the long-term care mix. The assessments in the study could help to plan long-term care policies in Bulgaria.

Keywords: population ageing; long-term care definition; disability; self-reported long-standing limitations; criteria and indicators for LTC needs and coverage assessment.

Acknowledgement

This publication has been possible thanks to the project of IPHS-BAS ‘Measures to overcome the demographic crisis in the Republic of Bulgaria’.

This article can be cited as follows:

Cherkezova, S. (2019). Otsenka na potrebnostite ot dalgosrochnata grizha v Bulgariya – metodologichni problemi pri definirane i izbor na kriterii i pokazатели. [Long-Term Care Needs Estimation in Bulgaria. Methodological Problems – LTC Definition, Choice of Criteria and Indicators]. *Nasselenie Review*, Volume 37, Number 2, 317-361. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© S. Cherkezova, 2019

Submitted – February 2019

Revised – April 2019

Published – July 2019

The author has read and approved the final manuscript.

УВОД

С остаряването на населението възниква необходимост от приспособяване на социално-икономическите системи на обществата. Все повече страни отчитат това и разработват политики, които са насочени към проблемите на възрастните хора като растяща група от населението. Остаряването на населението се разпознава като предизвикателство и в политиките на европейско равнище. След 1997 г. се разработват различни документи – дневен ред, доклади, стратегии, решения, заключения от срещи от различни институции (Черкезова, 2011). Създава се специализирана Работна група по стареенето към Съвета по икономически и финансови въпроси на Европейската комисия, която група разработва дългосрочни прогнози за въздействието на стареенето върху бюджетните системи на страните-членки и Норвегия (общо 6 доклада към 2018 г.).

Ориентацията към проблематиката на стареенето на населението не се подминава от стратегическите документи и от политиките в България. Качеството на живот и бедността, грижите за възрастни хора са отчетени като предизвикателство в редица планови документи (Актуализирана национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България 2012 г. – 2030 г., Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 г., Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в България 2012–2030 г., Националната стратегия за активен живот на възрастните хора в България 2019–2030 г., Националната стратегия за дългосрочна грижа и Плана за действие към нея за периода 2018–2021 г. и др.). Риториката в стратегическите документи в България е повече ориентирана към активизиране на възрастните, повече съсредоточена върху въпросите на активното им включване, повече ги разглежда и като човешки капитал, т.е. като ресурс на икономическото развитие. Този стратегически курс е адекватен на намаляването на работната сила, на дефицита на достатъчно на брой кадри в редица сектори на икономиката и на вторичния ефект за справяне с бедността, която е възрастово определена. Но дали това е достатъчно?

В редица изследвания възрастното население се разглежда като пълноправен получател на благата, създадени от човечеството (включително от самите възрастни хора в продължение на техния живот) и се акцентира върху обществените ангажменти към някои представители на тази група (включително достоен живот в добро здраве, право на пълноценна изява на поколението, защита на правата на човека и дискриминация на възрастните, зависимостта на живеещите самотни хора – особено жени и тяхното социално изключване и т.н.) (Larsson, 2007; Hoff, 2008; Baltes P, 2003; Barnes, Blom, Cox, Lessof, & Walker, 2006; Scharf, Phillipson, Kingston, & Smith, 2001). С нарастване на възрастта нарастват индивидуалните различия в работоспособността (Duell, et al., 2006), а също в здравето. Това е основание да бъдат подкрепяни политиките, които подхождат индивидуално спрямо всеки отделен случай. Това също означава, че активните политики спрямо възрастните хора трябва да съществуват успоредно с някои пасивни политики, които подкрепят подобряването на качеството им на живот. Двата вида политики не са в противоречие. Те имат за цел да окажат

подкрепа на хора с обективно съществуващи различни потребности и нееднакви възможности.

Една от публичните политики, които подкрепят хората без задължително да ги активират е тази за дългосрочни грижи. Тя е една от областите на управление, свързана с остаряването на населението, по която дълго време имаше малко и недостатъчно политики, мерки, действия, които да се прилагат на практика в България (Салчев, 2017). Една от основните бариери пред успешното прилагане на политиките в тази област е липсата на точни оценки за необходимия им обхват, т.е. за потребностите от дългосрочни грижи.

ЦЕЛ

Целта на изследването е научна и прагматична – да подпомогне политиките по дългосрочна грижа в страната (прагматичен компонент) **чрез методологично обоснован анализ и оценка на потребностите от нея и потенциалните възможности на демографската система да предостави тази грижа в рамките на семейството в контекста на остаряването на населението в България** (научен компонент).

ЗАДАЧИ

Във връзка с изпълнението на поставената цел бяха изпълнени четири задачи:

- анализ на демографската ситуация в България от гледна точка на необходимите социални трансформации, свързани с последиците от остаряването на населението в областта на дългосрочната грижа;
- методологично обоснован избор на дефиниция, определяне на критерии и подбор на показатели, въз основа на които да се направи оценка на потребностите;
- оценка на потребностите от дългосрочна грижа чрез анализ на микроданни от анкетно проучване;
- оценка на покритието с дългосрочни грижи в страната въз основа на съществуващата официална статистика и данните от проучването.

В структурно отношение студията включва изпълнените задачи в посочената последователност.

МЕТОДИ

Основните методи са анализ на документи и изследвания, дескриптивен статистически анализ и корелационен анализ на официални статистически данни на НСИ, Евростат, НЦОЗА, отчети на АСП и на микроданни от анкетно проучване, подготвено частично за целите на представената оценка на потребностите от дългосрочна грижа в България.